

szabad majd a jövőben az oktatásnak a maga anyagát fogalmi egységek, abstract kategóriák és tanulscsoportok szerint beosztania, hanem egyesegyedül a pædagogice kiszemelt concretumok kisebb-nagyobb körei szerint. Nem matematikai vagy elméleti physikai fogalmak szerint fogjuk majd akkor a természettudományi anyagot tagolni, sem grammatikai, stilistikai, vagy poetikai kategóriák szerint az olvasmányt beosztani, sem geometriai fogalmak kezén a rajzot vezetni stb., hanem a természetben, az irodalomban, a művészetben stb. adott concretumok közül kiválasztva a műveltségtartalmilag legbecsesebbeket, szerintök, az ő csoportjaik és köreik szerint fogjuk rendezni a tanítást, és első sorban, akár néha kizárólag is, a rájuk vonatkozó világosságot és gazdagságot fogjuk megteremteni akarni a gyermek lelkében. S csak minthogy a concretumokat mind természetesen sohasem fogjuk tudni bemutatni, s egyszersmind, hogy a tudat egysége érdekében a szükséges rendet teremtsük a felhalmozott concret ismeretek között, fogunk typusokat, osztályozásokat, fogalmakat és szabályokat is nyújtani, de a fogalmi anyag sohasem lesz egyetlen cél, de még főcél sem, sőt inkább még csak egy nagyszabású eszköz egyfelől concret ismeretek systematizálására, másfelől az elme önálló methodikus munkájának lehetővé tételére, az elméleti és gyakorlati leleményesség megteremtésére.

Ez az a nagy tanulság, melyet a Herbart-féle formális fokozatok elméletéből merítenünk kell, és a történet, melyet a megelőző lapok elének adtak, arra oktat, hogy a tudományos pædagogia e részét nem lehet másképen újjá építeni és egyszersmind továbbfejleszteni, mintha újból, elejétől fogva Herbarton kezdjük a dolgot.

WALDAPFEL JÁNOS.

A KERESKEDELMI SZAKISKOLÁK REFORMJA.*

Régen folyt tanügyi vita nagyobb elkeseredéssel, mint a kereskedelmi szakiskolák reformja fölött. Alig múlik el hét, hogy napilapokban, szaklapokban ezen tárgyban cikkek ne jelennének meg; sajnos csak az, hogy a vita az objectivitas rovására történik. Pedig tagadhatatlan, a kereskedelmi iskolák ügye nem tisztán tanügyi kérdés, nem tisztán a czéhbélieket érdekli. Ezen iskolák vannak hivatva, hogy a magyar kereskedelemnek ne csak közkonákat, hanem első sorban tisztákat, vezetőket neveljenek. Méltán magárvonja tehát a készülődő reform a közfigyelmet és érdeklődik iránta mindenki, a kire nézve hazánk kereskedelmének, gazdasági viszo-

* Felolvastatott a «M. Pædagogiai Társaság» f. é. nov. hó 19-én tartott rendes havi ülésén.

nyainak emelkedése nem közömbös. Annál sajnósb tehát, hogy a harcz nem tárgyilagosan folyik, nem érvek küzdenek érvek ellen, hanem complicáljuk az ügyet oly más természetű kérdésekkel, melyeknek a tulajdonképeni szakoktatáshoz semmi közük.

Nézzük tehát, melyek azon controvers kérdések, melyek a vitát oly élessé, elkésereedetté teszik.

Az első és legélesebb ellentét a kétféle kereskedelmi szakiskolák között mutatkozik. A midőn az 1872-ki szervezeti szabályzat hazánkban rendezte a kereskedelmi szakoktatást, nagyobb, kereskedelmileg fejlettebb városainkban a szükséghez mérten 8—10 ilyen szakiskola keletkezett, a melyek minden mesterséges élesztgetés nélkül a maguk emberségéből fejlődtek, izmosodtak. Egész váratlanul megjelent az 1884-iki új szabályrendelet, mely a kereskedelmi szakoktatás ügyét összekapcsolta a hazánkban életre valóknak nem bizonyult polgári iskolák ügyével és így megteremtette a polgári iskolákkal kapcsolatos kereskedelmi iskolákat, az önálló kereskedelmi iskoláktól eltérő tárgybeosztással és óraszámmal.

Ezóta a kereskedelmi iskolák száma rohamosan emelkedett. A hol az országban nyomorgó állapotban levő polgári iskola van, — a fővárosi polgári iskolákat nem értve — a mely a maga lábán állani nem tud, támaszul kap egy kapcsolatos kereskedelmi iskolát, úgy hogy ma Magyarország mintegy 35 kapcsolatos és nem kapcsolatos kereskedelmi szakiskolával dicsekedhetik és még mindig újabb ilyen iskola keletkezéséről hallunk hirt. Oly imposans szám ez, mely mellett Franciaország a maga 16, Németország 17 kereskedelmi iskolájával valóban szégyelheti magát; a szomszéd Ausztriának is csak 8—10, egyéves önkéntességre jogosító kereskedelmi szakiskolája van.

Ezen túltengés ellen küzdenek az önálló kereskedelmi szakiskolák annyival is inkább, mert a szervezeti szabály valamennyit egy kalap alá vonja és megakasztja fejlődésében azokat a szakiskolákat, melyek eddig a szakoktatás ügyét jól szolgálták.

Legyünk igazságosak, ítélje meg minden, hazánk viszonyait ismerő intelligens ember, van-e nekünk szükségünk ennyi kereskedelmi iskolára, van-e nekünk oly fejlett kereskedelmünk, hogy az évenként kikerülő ifjakat elhelyezhessük és végre nem követünk-e el valóságos bünt, hogy ifjainkat tömegesen a hivatalnoki pályára kényszerítjük, mikor nálunk általános baj, hogy valamennyi iskolánk tulajdonképen hivatalnok-képző iskola.

De másrésről lehet-e helyeselni, hogy az ország legnagyobb, legnépesebb kereskedelmi iskoláit egyrangúnak tekintsük akár melyik félreeső kis vidéki városka kereskedelmi iskolájával? Nem mintha bármely collega szakképzettségét vagy buzgóságát kétségbe vonnám, de végre lássuk már át, hogy a kereskedelmi szakoktatás nem olyan, mint az elemi iskolai tanítás. Hiszen nem elég, hogy valamely iskolában bizonyos disciplinák, bizonyos óraszám

előadassanak, különösen kereskedelmi iskoláknál nem, melyeknek hivatása, hogy a gyakorlati életre készítsenek elő. Csak ott lehet kereskedőket nevelni, a hol kereskedelem van, a hol a gyakorlati élet maga is bővíti az ifjú látókörét és az iskola az életre reá mutathat. De elvégre is hiába minden érzékenykedés. A midőn azt látjuk, hogy első rangú kereskedelmi iskoláink sincsenek kellőképen ellátva szakemberekkel, egyenesen azért, mert ezen a téren egyáltalában nehéz szakembert kapni, csak nem hiszem, hogy akármily kis városban oly nagy készletben volnának szakképzett tanerők.

Közoktatási kormányunknak át kellene látni, hogy a kereskedelmi iskolák ezen túltengése magának a szakoktatásnak van rovására. Valóban érthetetlennek tartjuk, hogy midőn a szakférfiak részéről évek óta hangzik a panasz a felburjánzó kereskedelmi iskolák ellen, a midőn maga a közoktatási miniszter az 1890 februárban az orsz. közoktatási tanáchoz intézett leiratában megfontolandónak tartja, vajjon nem volna-e helyesebb a polgári iskolákkal kapcsolatos kereskedelmi iskolákat átalakítani, ugyanakkor a közoktatási tanács véleményének bevárása nélkül nyakra-főre újabb ilyen iskolák engedélyeztetnek. Hiszen csak két év óta is, mióta a reform-mozgalom megindult, már legalább 10 újabb iskola nyílt meg.

A be nem avatottak előtt valóban rejtély lehet, miért nyílt hát a kormány ilyen szakiskolákat, ha ezekre szüksége nincsen, különösen miért törik magukat kisebb városaink is, mint pl. Veszprém, Nyitra stb., hogy szintén ilyen iskolákat kapjanak. A dolog megfejtése igen egyszerű. Az állam hat osztályú polgári iskolákat tart fönn drága pénzen, ezek felső osztályai üresek, a befektetést tehát, mint jó gazdának értékesíteni kell. Egy pár órá-többlettel, egy kis költségtöbblettel van a kormánynak hat osztályú polgári iskolája is, meg középkereskedelmi iskolája is. Az 1885-ki tanterv szerint heti külön 5 órával a polgári iskola mellett fentartható a kereskedelmi iskola alsó osztálya, heti külön 10 órával fönn lehet tartani a középső osztályt és 23 órával a felső osztályt. Összesen 38 órával tehát, a mi két polgári iskolai tanár állásának sem felel meg, fönn lehet tartani egy egész kereskedelmi iskolát. Ily csekély áldozat mellett jövedelmezőbbé válik a polgári iskolák befektetése és valami kis város felső tanintézetével van boldogítva.

Nagyon természetes, hogy a községek ugyanígy számítanak és most sorban ők is követik a kormány példáját. Igen jellemző erre nézve, a mit egy kiváló fővárosi szakférfiutól hallottam. Egy vidéki városka küldöttsége járt a közoktatási miniszteriumban engedélyért, hogy polgári iskoláját kereskedelmi középiskolával kibővíthesse. A midőn az említett szakférfi a küldöttség vezetőjétől kérdezte, vajjon olyan nagy-e náluk a kereskedelem, hogy ilyen szakiskolára szükségök van, az illető egész őszintén elmondotta: minden városkának van már valami felsőbb iskolája, ők sem

maradhatnak hátra, s mivel ez a legolcsóbb; ennél fogva kereskedelmi iskolát csinálnak.

Tagadhatatlan tény, hogy nem a szükség hozta létre nálunk a nagyszámú kereskedelmi szakiskolát, ezen iskolák nem önmagukért jöttek létre, hanem tisztán azért, hogy a rosszul szervezett, mostani alakjukban életrevalóknak nem bizonyult polgári iskolák tovább vegetálását lehetővé tegyék.

Ezen áldatlan állapotok előidézésében nagy részök van maguknak a polgári iskolai tanároknak. Ők maguk sem tudnak megállapodásra jutni a polgári iskola célja és jövője felől. Míg az egyik tábor — nagyon helyesen — a polgári iskolákat az elemi oktatás körében megtartani és a polgári iskola célját abban látja, hogy leendő polgárainknak, tehát a gazdálkodók, iparosok, kereskedők nagy tömegének kellő képzettséget nyújtson, addig a másik tábor s ide tartozik a polgári iskolai tanárok zöme, mindenáron középiskolát akar teremteni a polgári iskolából, mely a hivatalnoki pályára minősít és a maga részére reklamálja a kereskedelmi oktatást is. Mintha nem épen az volna a legnagyobb bajunk, hogy minden középiskolánk szaporítja a hivatalvádlások számát.

A másik dolog, mely a kereskedelmi szakoktatás reformügyét complicálja, a czimkérdés: akadémia vagy nem akadémia?

A régebben működő önálló kereskedelmi szakiskolák boldogult Trefort nagylelkűségéből megkapták a nagyhangzású *akadémia* czímet, a mint ez különösen Ausztriában divik. Mivel pedig az 1885. szervezeti szabályrendelet az úgynevezett akadémia és polgárral kapcsolatos kereskedelmi iskolák között semmiféle különbséget nem tesz, ugyanolyan qualificatiót nyújt mindkettő, nagyon természetes, hogy a kapcsolatos iskolák részéről ezen czimbéli megkülönböztetés állandó panasz és keserűség tárgya.

Külföldön: Németországban, Franciaországban minden iskola használhatja a neki tetsző czimezést, de legtöbbje és pedig a régi, jó hírnévnek örvendő kerülik az akadémia elnevezést és csak a kereskedelmi iskola vagy felső kereskedelmi tanintézet elnevezést használják. Pædagogiai, de különösen az erkölcsi nevelés szempontjából sőt egyenesen nemzetgazdasági szempontból valóban föltétlenül helyes volna az akadémiai czím eltörlése.

Ifjúságunkban úgyis felesen megvan az úrhatnáság és ezen gyarlóságot az akadémiai czím még növeli. Akadémiai ifjúság akarna lenni, még hallgatja az előadásokat, de nem készül a lezérére. Míg a középiskolai rendtartás a bothordást, az utczán való szivarzást, a kávéházba járást tiltja, a mi keresk. akadémiai ifjúságunk — mint akadémiai ifjúsághoz illik — ezen korlátozásokat nem ismeri. Van kereskedelmi akadémia, mely ifjúságának egyenesen megengedi, hogy az iskola udvarában az óráközökben szivarozzék. Mily épületes látvány, a mint 14—15 éves gyermekek tanáraik felügyelete alatt pöfékelnek. Természetesen ilyen ifjúság

az életben komoly munkára, takarékos életmódra aligha fog gondolni. Pedig valóságos hazafiás missiót teljesítenének iskoláink, ha ifjúságunkat takarékosagra és első sorban dologra tanítanák. Mert a könnyű, dologtalan életre való hajlam — valljuk meg — társadalmunkban úgy is eléggé meg van. Ezen hajlamot az iskolában nem növelni, hanem apasztani kellene. Töröljük el tehát a czifra czimezéseket, legyünk egyszerűen *kereskedelmi szakiskolák*.

A harmadik és legnehezebb kérdés, mely körül a vita folyik, vajjon három vagy négyéves legyen-e a kereskedelmi tanfolyam. Nehéz a döntés azért, mert igen sok érdeket érint, ennél fogva megvalósítása rendkívüli akadályokba ütközik.

Nézzük a kérdést didaktikai oldalról. A kereskedelmi szakiskolák kettős czélnek szolgálnak, a midőn nemcsak kereskedőket, hanem művelt kereskedőket akarnak nevelni. Oly általánosan művelt, képzett egyéneket, kik hivatva lesznek nagy vállalatok élén állani, igazgatóságokban, kereskedelmi kamarákban helyet foglalni. Ezen kettős cél okozta, hogy a kereskedelmi szakiskolák tantárgyainak száma jóval nagyobb a gymnásium vagy reál iskoláénál, sok benne a heti két órás tárgy és ezen nagyobb tananyagot egy évvel rövidebb idő alatt kell elvégeznie, mint a felsőbb középiskolának. Hozzávéve még azt, hogy a középiskolák már alsó osztályaikban előkészítik maguknak az ifjúságot, és már itt megvetik alapját a felső osztályokban tanítandó tárgyaknak. Holott a keresk. iskolák különböző képzett-ségű ifjakat vesznek föl, a kiknek tudása nagyon csekély és megbízhatatlan alapot nyújt a szaktanár részére. Így tehát a kereskedelmi iskola alsó évfolyamán egyrésztől, újból föl kell dolgozni a középiskola alsó osztályaiban már tanult anyagot, de egyszersmind rohamosan kell haladni, hogy a végzendő tananyagot előadhassa.

Az összehasonlítás kedvéért álljanak itt a következő adatok:

A gymnásium felső osztályaiban van 7 tantárgy heti 26 órában, a reáliskolában 9 tantárgy heti 26 órában, a kereskedelmi szakiskola alsó évfolyamán van 10 tantárgy heti 30 órával, a középiskola alsó évfolyamán 12 tantárgy 30 órával, és a felső évfolyamon a szabályzat szerint ugyancsak 10 tantárgy, heti 26 órában, de nincsen egyetlen egy nagyobb kereskedelmi iskolánk, mely egy-két elő nem irt tárgyat kötelezőleg ne tanítana és így a felsőben is van legkevesebb 30 óra. Vegyük most ehhez a vegytani gyakorlatokat, a vallástant, a szépirást, a gyorsírást, vegyük hozzá a rendkívüli tárgyaként előadatni szokott angol és olasz nyelveket, akkor tiszta képet kapjuk, milyen nagy a mi kereskedelmi iskoláink óraszámára.

Mindebből következik, hogy kereskedelmi szakiskoláink ifjúsága valósággal túlterhelt, az anyagot megemészténi nem képes. A tanítási mód pedig methodikailag helyes nem lehet, mert a tanárt a rengeteg halmaz földolgozása folytonos sietésre készíti, nem veheti figyelembe, vajjon az ismeretanyag az ifjubar rendszeresen megülledik-e. Ifjúságunk tehát, minthogy az anyag meg-

emésztésére ideje nincsen, a magoláshoz folyamodik és érettségi vizsgálataink sem állanak egyébből, mint a lecke jó vagy rossz fölmondásából. Ezért nem kapunk mi önálló gondolkozásra szoktatott, érett, hanem leginkább confusus ifjakat.

Az 1885-ki szervezeti szabályrendelet ezen nehézségen úgy segített, hogy az egyes tárgyak anyagát egyszerűen mellőzte, hézagos tantervét adott, nem véve tekintetbe, hogy minden disciplina egy logikus egészet képez, melyet lehet ugyan rövidebben vagy részletesebben előadni, de melyet megcsonkítani nem lehet. Kereskedői körökből pedig egyre hangosabbá vált a panasz, hogy az ifjuság szakképzettsége gyarló, az idegen nyelvekben kellően nem jártas, az iskolai munkálatokban nem gyakorlott. Mindezen sűrűn felhangzó panaszok bírták reá közoktatási miniszterünket, hogy 1890. február havában az országos közoktatási tanácshoz intézett rendeletében, fölhívja azt, tenne javaslatot az 1885. szervezeti szabály egyes hézagos és homályos részeinek revíziójára vonatkozólag, de úgy hogy a revízió a szervezet alapvonalait meghagyván, csupán a tantervi követelmények helyesebb és részletesebb megállapítására, a rendtartás pótlására terjedjen ki. De ugyanezen rendeletben véleményyt kér, a közoktatási miniszter vajjon nem kellene-e az önálló középkereskedelmi iskolákat egy előkészítő évfolyam hozzácsatolásával négy évfolyamúvá tenni és a polgári iskolákkal kapcsolatos kereskedelmi iskolákat úgy szervezni, hogy az két tanfolyamon befejezett egészét képező ismeretet nyújtson, de úgy, hogy annak bevégezése után az illető tanulmányait az önálló középkereskedelmi iskola felső folyamán befejezhesse.

Úgy látszott tehát, hogy a miniszteriumban is elismerik, hogy a sok kereskedelmi iskola hazánkban fölösleges és hogy három év alatt ily rengeteg tananyagot elvégezni nem lehet.

Nem akarom a hosszú hercze-hürczát tárgyalni, mely két év óta ezen kérdésben folyt. Egyszerűen közlöm a kérdés jelenlegi stadiumát. A közoktatási tanács bekérvén a régebben működő önálló kereskedelmi iskolák véleményét, egy külön bizottságot küldött ki ezen kérdés tanulmányozására. A kiküldött bizottság 1891. év márczius havában munkáját a közoktatási tanácsnak beterveztette, a mely azt teljes ülésében elfogadta.

A kiküldött bizottság minden egyes tantárgy tananyagát revideálta, helyesebben kikerekítette, a gyakorlati tárgyakra nagyobb óraszámot juttatott, különösen a német nyelv sikeres tanítására tisztán gyakorlati úton — az irodalom mellőzésével — nagy gondot fordított, a kereskedelmi földrajzot a felső évfolyamra is kiterjeszti. Bátran mondhatjuk, hogy a tanterv, a tárgybeosztás a kívánalmaknak megfelelt.

Ámde a legalaposabb panaszszal, az ifjuság túlterhelhetésével a közoktatási tanács nem törődött, sőt még fokozta, mert az anyagot bővítette, az óraszám pedig sok tantárgynál ugyanaz maradt,

míg új tárgyak kötelezővé tétele által az óraszám magasabb lett. Három évfolyamos iskola, a heti kötelező óraszám pedig osztályonként 32 óra. Ez volt az új reformjavaslat lényege. Igaz ugyan, hogy a külföldi kereskedelmi iskolákban heti 36 órát is találnék, de következik ebből, hogy nekünk is követnünk kell ugyanezt az anomaliát?

Csakhamar újabb fordulat állott be. A közoktatási tanács mind a kereskedelemügyi, mind a közoktatási miniszteriumnak benyújtotta tervezetét. A kereskedelemügyi miniszter — boldogult Baross Gábor — a jogi tárgyak részére nagyobb óraszámot követelt, a közoktatási miniszter pedig a hitoktatást és szépirást kötelező tárgyakká kívánta tenni, de egyszersmind kimondta, hogy a heti óraszám osztályonként a 30-at meg nem haladhatja.

A közoktatási tanács újabb bizottságot küldött ki, kiegészítvén azt egyes kiváló szakférfiakkal. A kiküldött bizottság átlátván azt, hogy még több anyagot kevesebb órában elvégezni nem lehet két-féle kereskedelmi iskolát hozott javaslatba.

Legyenek kereskedelmi szakiskolák, melyek három évfolyamban a közönséges kereskedelmi szakokra is képesítenek és e mellett az egyéves önkénytelenségre jogosítanak és legyenek nagyobb kereskedelmi központokban oly szakiskolák, melyek a három évhez még egy évet csatolnak, az ifjakat különösen a szaktárgyakban jobban kiképezik és magasabb szakképzettséget igénylő állásokra kvalifikálnak. Ezek volnának a kereskedelmi akadémiák. Amde a közoktatási tanács 1892 május hó 10-én tartott teljes ülésében a bizottság javaslatát elvetette és elvileg kimondotta, hogy az összes kereskedelmi szakiskolák három évfolyammal szerveztessenek, heti óraszámuk 30 legyen, és mindnyájan felső kereskedelmi iskola címét viseljék.

A kérdés tehát az, miként fog ez az így összebonyolított probléma megoldatni? Erre kíváncsiak maguk a szakiskolák is, melyek a reform-tervezettől várják az eddigi miseriák megszüntetését, de kíváncsiak maguk a szülők is, a kikre nézve a három vagy négyéves tanfolyam már finanziaális szempontból sem közömbös.

Az útvesztőből más kibontakozás nincsen, mint a *négyéves kereskedelmi szakiskola*. A közoktatási tanács heves viták után kimondotta ugyan kis szótöbbséggel, hogy a három éves tanfolyam mellett marad, de nem hiszem, hogy találkozzék szakférfiu, a ki a helyesen bővített tananyagot, hozzáadván újabb tantárgyakat, három évfolyamba beosztani képes volna. Nincs az a koncentrikus módszer a világon, mely ennyi tárgyat úgy össze tudna vonni, hogy azt a tanuló megemésztesse. Egyedül a négyéves tanfolyam képes a tanulók túlterhelésén könnyíteni, egyedül ily módon lehet a tanulóknak kellő gyakorlati képzettséget, nyelvismeretet és a mi fő, kereskedelmi szellemet nyújtani. Hogy nálunk egy évvel több kell az ifjak kiképezetésére mint a külföldön, nagyon természetes, ha a

hazai viszonyokat mérlegeljük. Mennyivel előbbre vannak ők nyelv- ismeret dolgában, hiszen, ha a németek csak az angolt tanulják, már két világnyelv birtokában vannak, nekünk elég bajunk, hogy csak a németet elsajátítsuk és ez sem sikerül. Mennyivel több náluk a kereskedői hajlam, a vállalkozó szellem! Hiszen ők ama szellemnek jó részét már magukkal hozzák az iskolába, mire nekünk sajátos viszonyainknál fogva az ifjúságot még nevelnünk is kell. Nem hivatkozhatom mértékadóbb tekintélyre, mint magára a fájdalom korán elhunyt volt kereskedelemügyi miniszterünkre Barross Gáborra, ki éles látásával a dolgok praktikus értékét azonnal fölfogta. Az 1890 szeptember 13-án az összes kereskedelmi és iparkamrákhoz küldött körrendeletében a reformjavaslatokra vonatkozó véleményöket kéri. Ezen rendeletében javasolja, hogy: *valamennyi középkereskedelmi iskola négy rendes évre osztássék be, mely esetben az ifjúságnak jelenlegi túlterhelhetése a tanterv helyesebb beosztása által megszűnnék.* Enniék megokolásában mondja boldogult Baross szóról-szóra a következőket: «Ismerem ugyan a nehézségeket, melyek gyakorlati kereskedelmi szempontból ezen pont ellen szólnak, mindazonáltal épen a kereskedelmi kiképzés színvonalának emelése érdekében megfontolandónak tartom ezen kérdést, mert kétséget nem szenved, hogy kívánatos volna, miszerint *négy évi kiképzetésben részesült alapos ismeretekkel bíró kereskedő nemzedék neveltessék.* Tény az, *hogy az ifjúság a mai hároméves tanrendszer mellett már túl van terhelve* és ha azonkívül még a most érvényre juttatni kívánt I. pont alatt (t. i. nyelvek) fölhozott belterjesebb tanításra valamint a gyakorlati oktatásra is fokozottabb gond fordíthatnék, úgy a túlterhelhetés még növekedni fog, *melynek megszüntetésére alig látható más mód, mint a négy éves tanidő.*

Igy nyilatkozott hazánk e kimagasló alakja, kinek alkotásai az egész művelt világot bámulatra ragadták. Súlyt fektetett különösen arra, hogy kereskedelmi iskoláink *kereskedőket* neveljenek és ne hivatalnokképző intézetek legyenek; kereskedői nemzedék kell nekünk, mely hivatva legyen hazánk kereskedelmét fölvirágoztatni, széles látókörü, alaposan képzett ifjúságot bocsássunk ki az életbe és nem — mint most történik — zürzavaros ismeretekkel bíró, a gyakorlati életben tehetetlen és képtelen egyéneket.

Ámde tagadhatatlan, hogy ez lényeges nehézségekbe ütközik. Kereskedelmi iskoláink legnagyobb része nem állami, jövedelmük legnagyobb részét a magas tandíjak teszik. Magánérdekek vannak tehát megtámadva, sőt igen sok iskola létalapja megingatva. Mert kétségtelen, hogy a tanulók száma rendkívül leapad, a sok költség, a nyolcz évi taníttatás a szülőket nagyon sújtja. A legnagyobb aggodalom az, hogy ifjúságunk tömegesen fogja a bécsi, gráci és trieszti kereskedelmi iskolákat fölkeresni, a hol csak három éves tanfolyam van, így tehát különösen a budapesti, pozsonyi, sopronyi és fumei

kereskedelmi iskolák vannak fenyegetve, de bizonyos, hogy a mesterségesen fentartott sok polgári iskolával kapcsolatos kereskedelmi iskola önként elesik, mihelyt újabb terheket rónak rájuk. Bizonyos, hogy valamennyi kereskedelmi iskolánk nagyobb állami segítyezést fog kérni.

De azt hiszem, ezen aggodalom kissé túlzott. A külföldi kereskedelmi akadémiákat ifjaink nem látogathatják tömegesen, mert a nyelvismeret még a budapesti ifjagnál is hiányzik és a bécsi kereskedelmi akadémia az ilyen ifjakat ugys csak az előkészítő osztályba veszi föl. Hogy azonban kereskedelmi iskoláink száma apadni fog, azt csak örvendetes dolognak tartom. Legyen kevesebb, de jól szervezett, jól felszerelt és gazdag gyűjteményekkel ellátott, valóban szakférfiaktól vezetett kereskedelmi szakiskolánk. Mert újból helyesnek kell mondanom, az említett miniszteri körrendeletben foglalt azon javaslatot: *A polgári iskolákkal kapcsolatos középkereskedelmi iskolák fokozatosan megszüntetendők és ezek helyett kevesebb, de önálló középkereskedelmi iskola felállítandó, még pedig oly városokban, hol fejlett ipar és kereskedelem létezik, mert a fősúly nem az iskolák számára, hanem azok minőségére fektetendő.* Ha a közoktatási kormány azon összeget, melylyel a most czéltévesztett polgári iskolákkal kapcsolatos kereskedelmi iskolákat segítyezi, a nagyobb kereskedelmi központokban felállított kereskedelmi szakiskolák nagyobb mértékű támogatására fordítja, lesz az országnak 40 helyett 15 jól szervezett iskolája, mely valóban kereskedő nemzedéket fog nevelni.

De üdvös volna a négyéves tanfolyam didaktikai szempontból is, mert csakis így szabadulhatnának a kereskedelmi szakiskolák azon oda nem való elemektől, melyek tisztán az egyéves önkéntesség kedvéért járnak ilyen szakiskolába. Megszünnék a kereskedelmi iskola mindenféle kétségbeesett existenciáik mentő horgonya lenni, hanem járna a szakiskolába az, a kit hajlama, kedve ezen pályára vezet.

Hogy azonban a reformmunka teljes legyen, meg kell oldani a felügyelet kérdését is. Nem azért, mintha a királyi tanfelügyelők, a kik a közoktatási kormány részéről a felügyeletet gyakorolják, nem teljesítenék híven kötelességeiket, hanem tisztán azért, mert hiányzik náluk a kellő gyakorlat az ilyen, hatáskörükön kívül eső iskolák ellenőrzésére. A tanfelügyelő amúgy is túlságosan el van foglalva kerülete népiskoláinak ellenőrzésével, a rengeteg adminisztratív teendőikkel, hogy kívánhatnak tehát tőle, hogy esetleg egy kereskedelmi iskola kedvéért tanulmányozza a középiskolai rendtartást, hogy várhatnak tőle, hogy beetalálja magát egy a népiskolaitól teljesen elütő módszerbe? Különösen újabban a tanfelügyelők ki nevezésében az a tendencia látszik, hogy gyakorlott tanférfiakat, érdemesebb és képzetesebb tanítókat léptessenek elő a tanfelügyelői állásba. Mikép várhatnak tehát, hogy ezek az előttük teljesen ide-

gen és ismeretlen szaktanítást ellenőrizték és methodikailag vezessék? Okvetetlenül szükséges, hogy a reform életbeléptetése után fennmaradó kereskedelmi szakiskolák egy központi főigazgatóság alá helyeztessenek ép úgy, mint a gazdasági tanintézetek. Csak így várható egységes tanmenet, egységes eljárás az összes kereskedelmi iskolákban. Csak így fog megszűnni az az anarchia, mely ma a kereskedelmi szakoktatás terén található.

Czikkem nem volna teljes, ha legalább röviden nem foglalkoznám a szaktanár-képzés kérdésével. Nem akarok a mostan uralkodó állapotokra reámutatni, hiszen köztudomású dolog, mikép támadnak nálunk országszerte szaktanárok. Elodázhatatlan tehát, hogy akár az egyetemen, akár a műegyetemen a kereskedelmi szakismeretek részére tanszék állitassék, de ép oly föltétlen kelléknek tartom, hogy csakis középiskolát végzett, egyetemi képzettséggel bíró egyén nyerhessen a szaktantárgyakra kvalifikációt. A kereskedelmi szakiskola rendkívül fontos hivatása követeli, hogy általános műveltséggel bíró tanárok vezessék és legalább oly képzettségük legyen, mint a középiskolák tanárainak.

Ha tehát a kereskedelmi szakoktatás jövőjét biztosítani kívánjuk, *szüntessük meg a fölösleges, nem kereskedelmi központokon alakult kapcsolatos kereskedelmi iskolákat, tartsunk fenn az országban 10—15 jól szervezett és berendezett kereskedelmi szakiskolát, az állam nagyobb támogatásával tegyük azokat négyéves tanfolyamukká, töröljük el a nagyhangzású akadémiai czimet és legyen mindannyi kereskedelmi szakiskola, helyezzük őket egy központi kereskedelmi főigazgató ellenőrzése és vezetése alá, végül pedig gondoskodjunk szaktanárok képzéséről.*

Ha azonban a fent említett nehézségeket legyőzni, az aggályokat eloszlatni nem lehetne, szóval, ha a négyéves tanfolyam a fenti alakban keresztül vihető nem volna, még mindig helyesebb volna visszatérni a pozsonyi kereskedelmi akadémia azon tervére, hogy a kereskedelmi szakiskolába a közép vagy polgári iskola harmadik évfolyamából vétessenek föl a tanulók. Ha a kereskedelmi iskola az első évet előkészítőnek tekintené és ezen évben különösen a nyelvekből, algebrából, számtanból a kellő alapot megadná, még így is segítve volna a túlterhelés baján, még így is jobban megoszolna a teher sa tantárgyak arányosabban volnának beoszthatók.

A mi pedig az egyéves önkéntességi jogot illeti, azt hiszem, nem volna oly nehéz a hadügyminiszteriumnál az ide vonatkozó rendelet megváltoztatását kieszközölni és a kereskedelmi iskolai zár-érettségi bizonyítvány is elegendő volna az önkéntességi jog elnyerésére tekintet nélkül arra, vajjon a harmadik vagy negyedik osztályból lépett-e be valaki a kereskedelmi szakiskolába.

De bármint határozzon is majd a közoktatási tanács, épen szakoktatásunk, kereskedelmünk jövője érdekében kívánatos volna,

hogy a több mint két év óta huzódó ügy végre dülőre jusson és szűnjék meg ama bizonytalan állapot, mely alatt maga a szakoktatás szenved legtöbbit.*

SZÁNTÓ SÁMUEL.

ÉSZREVÉTELEK

Dr. Szántó Sámuelnek a «Kereskedelmi szakiskolák reformja» című értekezésére.**

Az imént előadottak szerint az első és legélesebb ellentét a kétféle kereskedelmi szakiskolák között mutatkozik, melyet az egész váratlanul megjelent szerintem 1885-ki, értekező szerint 1884-ki új szabályrendelet okozott, mert — az értekezés szerint, — a hazánkban életrevalóknak nem bizonyult polgári iskolák ügyével, sőt a polgári iskolákkal közvetlen kapcsolatba hozta a kereskedelmi iskolákat az önálló kereskedelmi iskoláktól eltérő tárgybeosztással és óraszámmal.

E bevezetésből már világos, hogy nagyon bántja a polgári iskolákkal kapcsolatos közép kereskedelmi iskola; megjegyzem, hogy én sem voltam kezdetől fogva oly kapcsolatnak barátja, a milyen kapcsolatot a fennebb említett szabályrendelet inaugurált, mert az a polgári iskola 5. és 6. osztályának fennállását lehetetlenné tette, a vele kapcsolt kereskedelmi szakiskolát pedig feladatának megfejtésében gátolta; azért kezdetől fogva arra törekedtem, hogy míg egyfelől a polgári iskola eredeti feladatát szem elől nem tévesztettem, másfelől a kereskedelmi iskolát oly magaslatra emelhessem, a mily magaslaton álltak akkor és állnak jelenleg a polgári iskolákkal nem kapcsolt kereskedelmi akadémiák és az úgynevezett önálló közép kereskedelmi iskolák; e végből már az 1884/5. tanévben, a mely a vezetésem alatt levő kereskedelmi iskola első éve, az általános tanóra-terv hiányáról gondoskodtam, azt az önálló kereskedelmi iskolák tanóra-tervénel is jobba igyekeztem tenni; ebbeli intézkedéseimet felsőbb helyen jóvá is hagyták; a fő- és székváros emódosított és felsőbb helyen is jóvá hagyott tanóra-terveket egyöntetűség végett összes kereskedelmi iskolákban életbeléptette. A mi a részletes tantervet illeti, az még kezdetől fogva az volt és a rendelet értelmében más nem is lehetett, mint a milyen a kereskedelmi akadémiák és az önálló közép kereskedelmi iskoláké. Tudtommal ilyenmű eljárásra joga-

* Kimerítőbben és részletesebben az Egyetemes Közoktatási Szemle 1892. évf. 9, 10 és 12. számában.

** Felolvasta a szerző Szántó Sámuel értekezésének felolvasása után a M. Pädagogiai Társaságnak f. é. november hó 19-én tartott rendes havi ülésén.